

АНАЛІТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВНУТРІШНІХ І ЗОВНІШНІХ ВЕКТОРІВ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

©2021 ЛУПАК Р. Л., ПОЛІЩУК В. В.

УДК 331.556.4:330.341(477)

JEL: F22; J61; O15

Лулак Р. Л., Поліщук В. В. Аналітичні характеристики внутрішніх і зовнішніх векторів міграції населення України

Проаналізовано історичні передумови формування міграційних хвиль населення України, а саме: перша хвиля («стара міграція» – друга половина XIX ст. з переважанням міграції робітників); друга хвиля («нова міграція» – кінець XIX – перша половина XX ст. з переважанням міграції бідного селянства); третя хвиля («політична» – після Другої світової війни до 1980-х рр., з переважанням робітників з низькою кваліфікацією та інтелігенції); четверта хвиля («заробітчанська», із середини 90-х років XX ст.). Зазначено, що п'ята, «інтелектуальна» хвиля (з 2010-х рр.) може трансформуватися в «корпоративну», яка передбачає виведення бізнесу за кордон в умовах посилення податкового навантаження в Україні. Ймовірність настання «корпоративної» хвилі також посилює стимулююча політика європейських держав залучення бізнесу, які пропонують стабільні умови господарювання. Досліджено місце України на глобальній міграційній мапі, що підтверджує її включення в міжнародний простір як демократичної та правової держави. Кількість міжнародних мігрантів з України поступово зростає, сягнувши у 2020 р. 6,1 млн осіб, проте проблемність такої динаміки посилюється спадною динамікою імміграції та загрозливими депопуляційними процесами: у 2020 р. частка міжнародних емігрантів у населенні сягнула 11,9%, коли в 1990 р. вона дорівнювала 10,8%. Досліджуючи міграційні процеси населення України, науковці й експерти часто зосереджують свою увагу на проблемі людських втрат унаслідок еміграції. Проте сучасний світ, навіть у період пандемії, розвивається в умовах глобалізації. Багато країн проводять ефективну політику залучення людського потенціалу, забезпечуючи таким чином позитивну динаміку розвитку. Тому влада України вимушена активізувати державне регулювання міграційних процесів, керуючись наслідками їх впливу на соціально-економічний розвиток.

Ключові слова: міграція населення, міграційний процес, державне регулювання, соціально-економічний розвиток.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-8-54-60>

Рис.: 6. **Бібл.:** 14.

Лулак Руслан Любомирович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

E-mail: economist_555@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1830-1800>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2106107/lupak-ruslan/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189037710>

Поліщук Володимир Володимирович – аспірант кафедри економіки, Львівський торговельно-економічний університет (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

E-mail: polishkyvolodumur@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4404-2603>

UDC 331.556.4:330.341(477)

JEL: F22; J61; O15

Lupak R. L., Polishchuk V. V. The Analytical Characteristics of Internal and External Vectors of Migration of the Population of Ukraine

The historical prerequisites for the formation of migration waves of the population of Ukraine are analyzed as follows: the first wave («old migration» – the second half of the nineteenth century with the predominance of migration of workers); the second wave («new migration» – the end of the nineteenth – the first half of the twentieth century. with the predominance of migration of poor peasantry); the third wave («political» – after World War II until the 1980s, with a predominance of low-skilled workers and intellectuals); the fourth wave («migrant workers», since the mid-90s of the twentieth century.). It is noted that the fifth, «intellectual» wave (since the 2010s) can be transformed into a «corporate», which provides for the withdrawal of business abroad in the context of increased tax burden in Ukraine. The likelihood of a «corporate» wave also strengthens the stimulating policy of European countries to attract businesses that offer stable economic conditions. Ukraine's place on the global migration map confirming its inclusion in the international space as a democratic and legal State has been studied. The number of international migrants from Ukraine is gradually increasing, reaching 6.1 million people in 2020, but the problem of such dynamics is exacerbated by the declining dynamics of immigration and threatening depopulation processes: in 2020, the share of international expats in the population reached 11.9%, when in 1990 it was equal to 10.8%. Studying the migration processes of the population of Ukraine, scientists and experts often focus on the problem of human losses due to emigration. However, the modern world, even during the pandemic, is developing in the context of globalization. Many countries have an effective policy of attracting human potential, thus ensuring positive development dynamics. Therefore, the authorities of Ukraine are forced to intensify the State regulation of migration processes, guided by the consequences of their impact on socio-economic development.

Keywords: population migration, migration process, the State regulation, socio-economic development.

Fig.: 6. **Bibl.:** 14.

Lupak Ruslan L. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics (10 Tuhan-Baranovskoho Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: economist_555@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1830-1800>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2106107/lupak-ruslan/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189037710>

Polishchuk Volodymyr V. – Postgraduate Student of the Department of Economics, Lviv University of Trade and Economics (10 Tuhan-Baranovskoho Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: polishkyvolodumur@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4404-2603>

Характеристика міграційних процесів населення України є складним науково-дослідним завданням, що обумовлено недовіками статистичного забезпечення. Щодо даної проблеми ведуться тривалі дискусії в науковому й експертному середовищі, періодично дані питання піднімаються на владному рівні. Зважаючи на брак доступних статистичних даних, комплексну характеристику міграційних процесів населення України можна здійснювати з акцентами на:

- ✦ вектори міграції – внутрішній, зовнішній (в'їзний, виїзний);
- ✦ етапність самих міграційних процесів, у тому числі щодо формування потенціалу міграції та підготовки до неї;
- ✦ вплив міграції на різні соціально-економічні процеси, у тому числі зростання та розвиток (зростання як періодичне кількісне поліпшення з трансформацією в більш сталі та тривалі процеси розвитку);
- ✦ вплив на міграційні процеси державного регулювання з оцінкою ефективності (затрати на державний апарат, управлінські рішення, організацію координаційної роботи та ін.), результативності (досягнення поставлених цілей), сталості (впливу регулювання міграції на інші сфери суспільного й економічного життя).

Характеристика міграційних процесів за векторами вказує на загальну міграційну активність населення. Вона є, з одного боку, динамічною категорією, що змінюється залежно від зовнішніх умов. З іншого боку, міграційна активність населення формується роками, залежить від історичних передумов, ментальних особливостей, геополітичного розташування та низки інших чинників.

Аналіз останніх публікацій науковців дозволив дійти висновку про те, що населення України на сучасному етапі вважається міграційно активним. Цьому передували міграційні хвилі, зумовлені спочатку причинами виживання в умовах політичних утисків: перша хвиля «старої міграції» з другої половини XIX ст. із переважанням міграції робітників; друга хвиля «нової міграції» кінця XIX – першої половини XX ст. із переважанням міграції бідного селянства; третя хвиля після Другої світової війни з переважанням робітників з низькою кваліфікацією та інтелігенції [1, с. 72]. Міграційні причини «соціальних катаклізмів» і всебічних утисків прав людини щодо свободи слова та віровизнання поступово трансформувалися в економічні, спричинивши четверту, «заробітчанську» хвилю міграції із середини 90-х років XX ст. [2, с. 19; 3, с. 45]). З 2010-х років усе більше фахівців почали стверджувати про появу нової, п'ятої хвилі міграції, основним мотивом якої є реалізація права на мобільність з пошуком кращих умов навчання, працевлаштування, проживання, демовітворення [4]. Керуючись розвитковими мотивами, у міграційних процесах по-

чала переважати молодь. Одночасно активізувалась освітня міграція. Її ризикованість полягає у прямій реакції на задовільні умови соціально-економічного розвитку України порівняно до динамікою розвитку провідних держав світу [5, с. 50–58]. Пролонгування п'ятої хвилі міграції формує для України загрози демографічних втрат з наслідковим відображенням на пропозиції робочої сили, обсягах споживання у виробничому та соціально-інфраструктурному секторах і низці інших негативних тенденцій.

Україна на глобальній міграційній мапі входить до числа країн з найбільшою кількістю міжнародних мігрантів. Згідно з ООН, з 2000-х років вона займала 5 місце у світі за даним показником, із 2017 р. – опустилася на 8 місце, хоча кількість міжнародних мігрантів зросла, проте не так суттєво, як у Бангладеш, Сирії чи в Пакистані [6; 7]. Україна демонструє «стабільний» рівень зовнішньої міграційної активності, що утворює її імідж як країни – донора робочої сили (рис. 1). За даними ООН, станом на 2020 р. кількість міжнародних мігрантів з України склала понад 6,1 млн осіб. Середньорічний темп приросту показника за період незалежності країни в середньому складає 1,1 з поступовим зростанням обсягів міграції з 2010 р. Водночас темпи зміни кількісного показника імміграційних процесів коливалися в межах 0,9. Таким чином, Україна зберігає високі кількісні показники міграційної активності, причини та наслідки яких слід аналізувати в проблемному аспекті.

Висновки з кількісного аналізу міграційних процесів за зовнішнім вектором набувають більш критичного характеру, якщо його здійснювати з урахуванням депопуляційних процесів. Якщо брати до уваги показник частки мігрантів у населенні країни, то ситуація вказує на помітне зростання міграційних втрат України. Станом на 2020 р. частка міжнародних емігрантів у населенні сягнула 11,9%, коли в 1990 р. цей показник складав 10,8% (рис. 2). Слід розуміти, що стабільно високе донорство робочої сили України забезпечує значна кількісна база населення. Однак поточні депопуляційні процеси є більш загрозливими, ніж це бере до уваги влада та суспільство. За розрахунками міжнародного інформаційного порталу «Worldometers», чисельність населення у 2050 р. скоротиться до 35219,0 тис. осіб проти 43733,8 тис. осіб у 2020 р. Зменшення чисельності населення при поточних умовах складатиме до 0,77% на рік проти 0,53% у 2020 р. [9]. У випадку ігнорування таких тенденцій наслідки для соціально-економічного розвитку країни та окремих її територій (особливо сільських) будуть вкрай деструктивними, а сама країна стане ще більше вразливою до зовнішніх політичних впливів і загроз.

Досліджуючи міграційні процеси населення України, науковці й експерти часто зосереджують свою увагу на проблемі людських втрат унаслідок еміграції. Проте сучасний світ, навіть у період пандемії

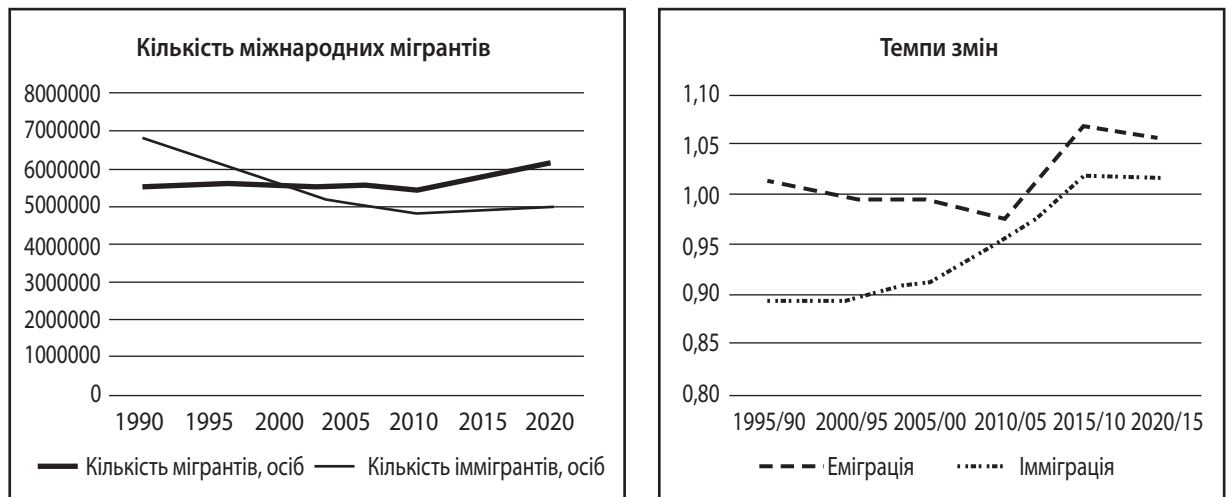

Рис. 1. Кількісний вимір міграційних процесів населення України: зовнішній в'їзний і виїзний вектори у 1990–2020 рр.

Джерело: побудовано за [8].

Рис. 2. Частка міжнародних мігрантів України у загальній чисельності населення у 1990–2020 рр., %

Джерело: побудовано за [8].

мії, розвивається в умовах глобалізації. Багато країн проводить ефективну політику залучення людського потенціалу, забезпечуючи таким чином позитивну динаміку соціально-економічного розвитку. Україна порівняно з розвинутими європейськими державами не вважається міграційно привабливою [10]. Однак *рис. 3* вказує, що частка міжнародних іммігрантів в Україні є на стабільно середньому рівні, на відміну від країн, які є основними реципієнтами мігрантів з України.

Дані країни розвиваються в умовах депопуляційних процесів, тому зацікавлені в залученні тимчасових трудових чи освітніх мігрантів, поступово збільшуючи масштаби надання ширших прав проживання та демовідтворення (вид на постійне місце проживання, громадянства). *Рис. 4* вказує на значне переважання частки іммігрантів у населенні країн з високим рівнем доходів. Таким чином, конкурентні переваги більш розвинутих держав в антагонізмі з

адміністративно-правовими обмеженнями міграції визначають значно вищий рівень імміграції до них. Для України інтеграція іммігрантів є важливим напрямком державного регулювання міграційних процесів, що може забезпечити позитивний вплив на демографічне відтворення й інші аспекти соціально-економічного розвитку.

Згідно з *рис. 3* і *рис. 4* бачимо, якою стрімкою є динаміка зростання кількості іммігрантів у населенні розвинутих держав. В управлінському аспекті це означає, що влада України має включитись у фазу активного регулювання міграційних процесів. Частка міжнародних іммігрантів у країнах, які є реципієнтами мігрантів з України, стрімко зростає. Дані країни реалізують ефективну політику інтеграції іноземців і в умовах конкурентних переваг і розвитку міграційних систем лише нарощуватимуть залучення

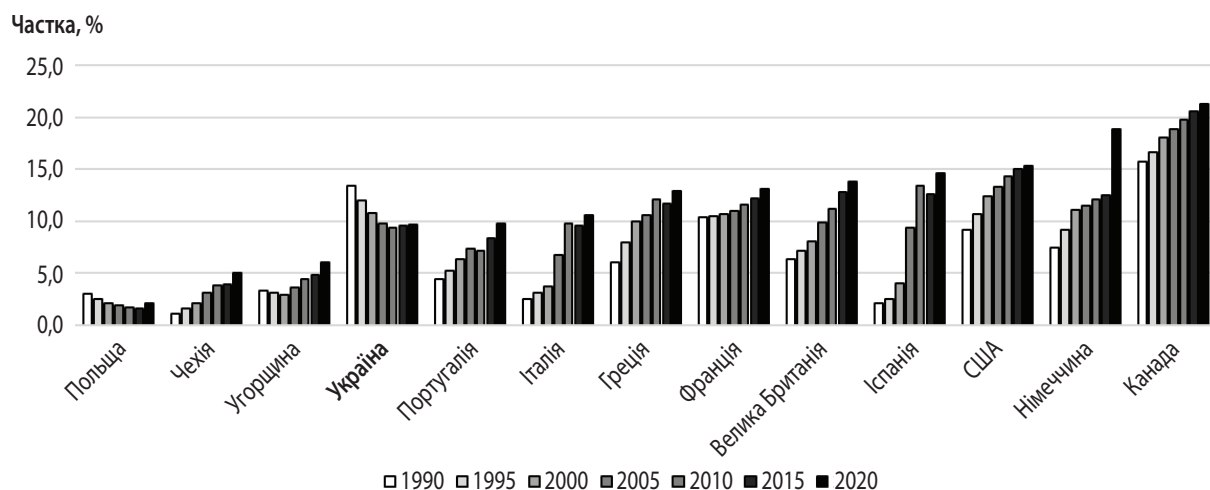

Рис. 3. Частка міжнародних іммігрантів у загальній чисельності населення країн, що є основними реципієнтами мігрантів з України в 1990–2020 рр., %

Джерело: побудовано за [8].

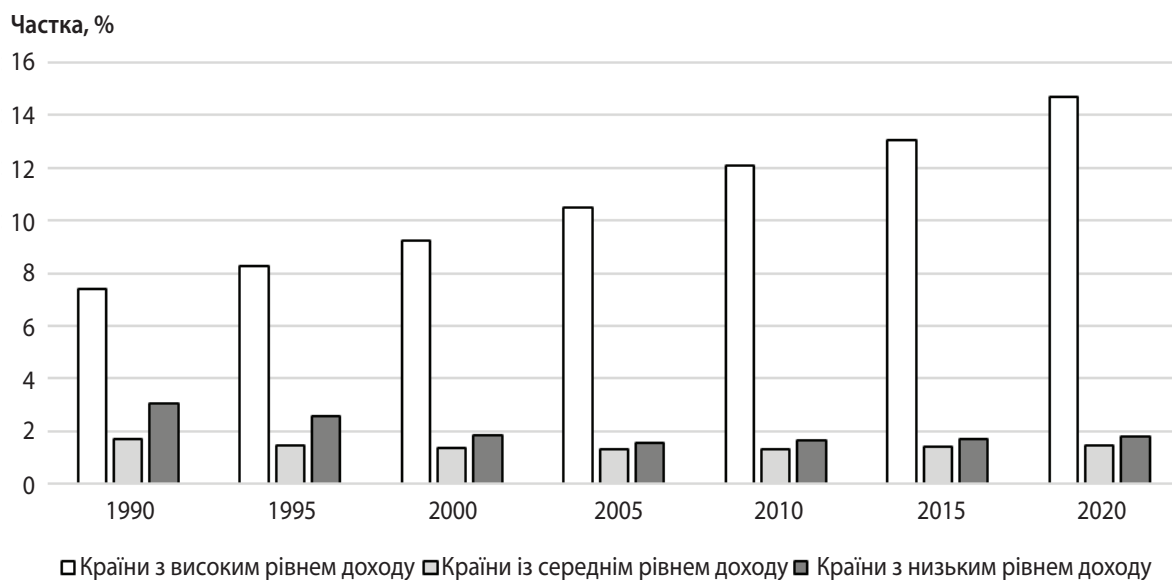

Рис. 4. Частка міжнародних іммігрантів у загальній чисельності населення країн з різним рівнем доходу в 1990–2020 рр., %

Джерело: побудовано за [8].

мігрантів. Оскільки розвинуті європейські держави зацікавлені в імміграції громадян України, схожих за релігійними, ціннісними та ментальними характеристиками, стимулювання їх залучення буде зростати [11, с. 149–170]. Це формує ще більші виклики соціально-економічному розвитку України в умовах активних міграційних процесів за зовнішнім виїзним вектором.

За період 2015–2020 рр. найбільше зросла частка міжнародних іммігрантів у населенні таких держав, як Німеччина (6,3%), Іспанія (2,0%), Португалія (1,5%), Греція (1,2%), Угорщина (1,2%). Здійснюючи регулювання міграційних процесів між Україною та даними державами, слід враховувати їхні практики

та визначати можливості стримування міграційних втрат на основі покращення внутрішнього середовища соціально-економічного розвитку.

Таким чином, аналіз міграційних процесів населення України на глобальній міграційній мапі підтвердив їх високу динаміку. З одного боку, це засвідчує, що Україна розвивається як демократична та правова держава, відкрита для міграції, інтеграції та глобалізації. З іншого боку, зростаючі міграційні процеси в розвинутих країнах із залученням людського потенціалу вказують на необхідність активізації державного регулювання міграційних

процесів з точки зору оцінювання їх взаємовпливу із соціально-економічним розвитком держави.

Якщо зосереджувати увагу на міграційних процесах населення України в динаміці стаціонарної міграції (передбачає зміну місця реєстрації), то в абсолютних значеннях за всіма векторами (внутрішнім і зовнішнім) вона є спадною (рис. 5): у 2000-х роках частка вибулих і прибулих осіб у загальній чисельності наявного населення складала близько 1,6%, у 2020 р. – знизилася до 0,88–0,89%. Така тенденція підтверджує, що наразі типова схема одностороннього міграційного процесу з набуттям громадянства не проявляється. Проте зростання освітньої міграції, інтелектуалізація її ознак з додатковими можливостями зайнятості на ринках праці більш розвинутих держав підвищує ризики безповоротних міграційних втрат. Тому висновки з аналізу стаціонарної міграції остаточно слід здійснювати в найближчі 5–10 років з простеженням подальших тенденцій і ймовірних трансформацій міграційних хвиль.

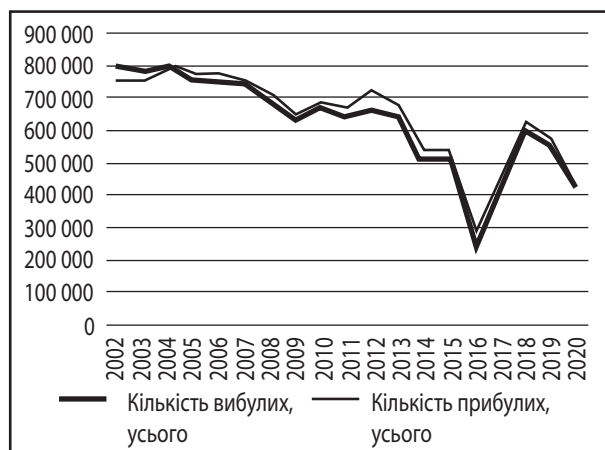

Рис. 5. Стаціонарна міграція населення України у 2002–2020 рр., осіб

Джерело: побудовано за [12].

Показники стаціонарної міжнародної міграції за зовнішнім вектором вказують, що за останні роки кількість вибуттів зростала в періоди 2012–2013 рр. і 2017–2019 рр. З виявлених тенденцій можна стверджувати, що питання щодо регулювання стаціонарної міграції при таких обсягах не стоїть. Це узагальнене відображення безповоротних міграційних втрат України та необхідності налагодження співпраці зі структурами діаспори.

На основі аналізу статево-вікової, територіальної структури стаціонарної міграції можна робити висновки щодо специфіки міграційних процесів для окремих категорій населення, транспонуючи їх на ширші соціальні групи. Також стаціонарну міграцію слід враховувати при формуванні демографічних прогнозів. Динаміка сальдо природного та міграцій-

ного приросту розкриває можливості країни «компенсувати» втрати людських ресурсів за рахунок іноземців. Таку політику практикує багато європейських держав, що обґрунтовує їхні заходи селективного залучення людського потенціалу з інших держав, зокрема України.

Рис. 6 демонструє динаміку природного та міграційного приросту населення України. Дані показники часто аналізуються в дослідженнях українських авторів з питань міграції. Їх обов'язково слід брати до уваги для розуміння взаємозв'язку демографічної та міграційної політики. Додатне міграційне сальдо з 2005 р. вказує на «вичерпність» «заробітчанської» міграційної хвилі. Наразі міграційні процеси зберігають циркулюючий характер.

Додатне міграційне сальдо в рамках міждержавних переміщень з часом може нівелювати зниження кількості прибулих осіб. За висновками українських демографів, надалі очікується зниження інтенсивності контактів з країнами колишнього СРСР, які наразі забезпечують основну частку прибутків, щоправ-

да їх може компенсувати прибуття з країн Закавказзя та Центральної Азії [13, с. 123; 14, с. 8–14]. Такий варіант є прийнятним для України, однак він потребує конкретизації інструментів державного регулювання імміграційних процесів на шляху інтеграції прибулих осіб та ефективного використання їх потенціалу.

ВИСНОВКИ

Активні та динамічні міграційні процеси населення України підтримуються історичними передумовами. Періодичне виникнення міграційних хвиль поступово трансформували політико-безпекові чинники міграції в економічні, а нині ризикують корпоративною інституціалізацією. У випадку настання нової, «корпоративної» міграційної хвилі міграційні наслідки набудуть більш негативного характеру для

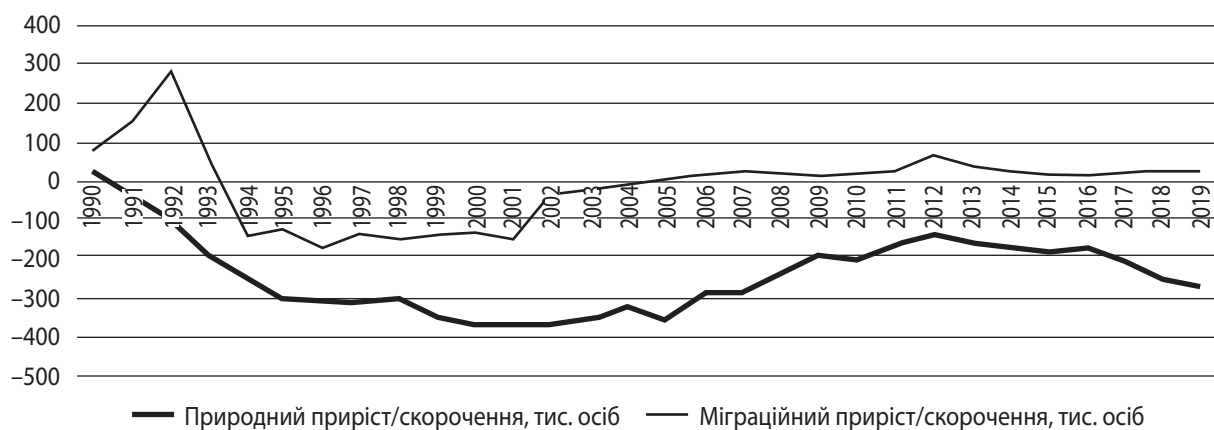

Рис. 6. Природний і міграційний приріст населення України у 1990–2019 рр., осіб

Джерело: побудовано за [9].

соціально-економічного розвитку країни, аніж осіб на міграція. Аналіз міграційної ситуації для України дозволив зробити низку висновків, які мають бути в основі обґрунтування пріоритетів державного регулювання міграційних процесів:

- ✦ Україна розвивається в глобальному міграційно активному просторі як демократична та правова держава, де свобода вільного пересування має дотримуватися повною мірою. Отже, управлінські підходи у сфері міграції мають залежати від впливу міграційних процесів на соціально-економічний розвиток країни;
- ✦ розвинуті, зокрема європейські, держави провадять ефективну політику залучення людського потенціалу, стаючи все більше міграційно залежними та зацікавленими в імміграції громадян України, які схожі за релігійними, ціннісними, ментальними характеристиками. У випадку подальшої лібералізації державного регулювання міграційних процесів владою України наша держава ризикує зіштовхнутися з поглибленням депопуляційних процесів і «вимиванням» людського потенціалу в його продуктивній фазі;
- ✦ в Україні спостерігається спадна стаціонарна міграція, проте, швидше за все, це тимчасовий ефект неконтрольованих тимчасових (циркулюючих) переміщень з трудовою й освітньою метою та подальшою схильністю мігрантів до повного виїзду. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Калініна С. П., Коровчук Ю. І., Кушнарченко О. П. Міжнародний ринок праці в умовах глобалізації: міграційний дискурс. *Вісник Приазовського державного технічного університету*. 2018. Вип. 35. С. 69–77. DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6725.35.2018.133623>
2. Кремень О. І., Гавриш О. В. Міграційні процеси в Україні: особливості, причини та їх наслідки. *Економічний простір*. 2013. № 76. С. 17–27. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/51975/4/Kremen_Gavrysh.pdf?sessionid=13F7FE796AC2567BC5C67BDF1386F211
3. Лопух В. «Четверта хвиля» імміграції до США: причини і мотивації. *Демографія та соціальна економіка*. 2006. № 2. С. 44–54. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11782/07-Lopyh.pdf?sequence=1>
4. Прус М. Освічені, цілеспрямовані, космополіти. Хто такі «п'ята хвиля української еміграції»? *Голос Америки*. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/piata-khvylya-ukrainskyh-emihrantiv/4335520.html>
5. Vasylytsiv T. G., Lupak R. L., Kunytska-Iliash M. V. Social Security of Ukraine and the EU: Aspects of Convergence and Improvement of Migration Policy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. No. 4. P. 50–58. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-50-58>
6. International migration 2020. Highlights / United Nations. URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2020_international_migration_highlights.pdf
7. International migration report 2017. Highlights / United Nations. URL: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf
8. International Migration / United Nations. Population Division. URL: <https://www.un.org/development/desa/pd/themes/international-migration>
9. Ukraine Population // Worldometer. URL: <https://www.worldometers.info/world-population/ukraine-population>
10. Vasylytsiv T., Lupak R., Levytska O. Trends and Characteristics of the Migration from Ukraine to Poland: The Aspect of Rural Areas and Conclusion for State Migration Policy. *Więś i Rolnictwo*. 2020. Nr. 1. S. 51–67. DOI: <https://doi.org/10.7366/wir012020/03>
11. Інструменти регіональної політики збереження людського ресурсу засобами регулювання зовнішньої міграції молоді сільських територій Карпатського регіону / Васильців Т., Лупак Р., Куницька-Ляш М., Левицька О., Мульська О. *Agricultural and Resource Economics*. 2020. Vol. 6. No. 3. P. 149–170. DOI: 10.22004/ag.econ.305558

12. Населення та міграція / Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm
13. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002–2019 рр.: кол. моногр. / за ред. О. М. Гладуна. Київ, 2020. 174 с.
14. Васильців Т. Г., Ляш О. І., Лупак Р. Л. Проблеми та засоби конвергенції соціальної безпеки в Україні та ЄС. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 8–14. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-12_0-pages-8_14.pdf

REFERENCES

- "International Migration / United Nations. Population Division". <https://www.un.org/development/desa/pd/themes/international-migration>
- "International migration 2020. Highlights". United Nations. https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2020_international_migration_highlights.pdf
- "International migration report 2017. Highlights". United Nations. http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf
- Kalinina, S. P., Korovchuk, Yu. I., and Kushnarenko, O. P. "Mizhnarodnyi rynek pratsi v umovakh hlobalizatsii: mihratsiinyi dyskurs" [The International Labor Market in the World Globalizing: Migration Discourse]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu*, no. 35 (2018): 69–77.
DOI: <https://doi.org/10.31498/2225-6725.35.2018.133623>
- Kremen, O. I., and Havrysh, O. V. "Mihratsiinyi protsesy v Ukraini: osoblyvosti, prychny ta yikh naslidky" [Migration Processes in Ukraine: Features, Causes and Their Consequences]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 76 (2013): 17–27. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/51975/4/Kremen_Gavrysh.pdf;jsessi-onid=13F7FE796AC2567BC5C67BDF1386F211
- Lopukh, V. "«Четверта хвилія» иміграції до США: причyny і мотивації" [The "Fourth Wave" of Immigration to the United States: Causes and Moti-

- ations]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, no. 2 (2006): 44–54. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11782/07-Lopyh.pdf?sequence=1>
- "Naselennia ta mihratsiia" [Population and Migration]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/publnasel_u.htm
- Naselennia Ukrainy. Demohrafichni tendentsii v Ukraini u 2002-2019 rr.* [The Population of Ukraine. Demographic Trends in Ukraine in 2002-2019]. Kyiv, 2020.
- Prus, M. "Osvicheni, tsilespriamovani, kosmopolity. Khto taki «piata khvyliia ukrainskoi emihratsii?»" [Educated, Purposeful, Cosmopolitans. Who Are the "Fifth Wave of Ukrainian Emigration"?]. *Holos Ameryky*. <https://ukrainian.voanews.com/a/piata-khvyliia-ukrainskyh-emihrantiv/4335520.html>
- "Ukraine Population". Worldometer. <https://www.worldometers.info/world-population/ukraine-population>
- Vasyltsiv, T. et al. "Instrumenty rehionalnoi polityky zberezhennia liudskoho resursu zasobamy rehuliuвання zovnishnyoi mihratsii molodi silskykh terytorii Karpatskoho rehionu" [Instruments of Regional Policy for Human Resources Conservation by Means of Regulation of External Youth Migration of Rural Territories of the Carpathian Region]. *Agricultural and Resource Economics*, vol. 6, no. 3 (2020): 149–170.
DOI: [10.22004/ag.econ.305558](https://doi.org/10.22004/ag.econ.305558)
- Vasyltsiv, T. G., Lupak, R. L., and Kunytska-Iliash, M. V. "Social Security of Ukraine and the EU: Aspects of Convergence and Improvement of Migration Policy". *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 5, no. 4 (2019): 50–58.
DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-4-50-58>
- Vasyltsiv, T. H., Iliash, O. I., and Lupak, R. L. "Problemy ta zasoby konverhentsii sotsialnoi bezpeky v Ukraini ta YeS" [The Problems and Means of Convergence of Social Security in Both Ukraine and the EU]. *Biznes Inform*, no. 12 (2018): 8–14. https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-12_0-pages-8_14.pdf
- Vasyltsiv, T., Lupak, R., and Levytska, O. "Trends and Characteristics of the Migration from Ukraine to Poland: The Aspect of Rural Areas and Conclusion for State Migration Policy". *Wies i Rolnictwo*, no. 1 (2020): 51–67.
DOI: <https://doi.org/10.7366/wir012020/03>